

1. Milline kohtulik kaitse mul on, kui satun teie riigis ettevõtlusega seotud inimõiguste rikkumise ohvriks? Kas see kaitse hõlmab hüvitamist?

Ettevõtlusega seotud inimõiguste rikkumise ohvritele tagatakse kaitse üldkohtute tasandil.

Isikud, kelle õigusi on rikutud, võivad oma õiguste kaitseks pöörduda tsiviil- või kriminaalmenetluse algatamiseks üldkohtu poole; kui see on asjakohane, siis seejärel konstitutsioonikohtu poole.

Tsiviilõiguslikku laadi rikkumiste korral saate end tavaliselt kaitsta sooritushagiga, mille kaudu hageja saab nõuda mistahes juriidilise kohustuse täitmist.

Üldjuhul võib hageja nõuda, et kostja annaks talle midagi, teeks midagi, lõpetaks ebaseadusliku tegevuse ja hoiduks seda kordamast või taluks teatavat tegevust. Samuti võib hageja nõuda, et täidetak kohustus hüvitada varaline või mittevaraline kahju, mis on tekkinud kostja süülisest käitumisest.

Kui õigusi on rikutud süüteo omadustega teoga, võib hageja oma õiguste kaitseks esitada süüteokaebuse politseiasutusele, prokuratuurile või suuliselt kohtule. Süüteokaebuse põhjal võib prokurör saata asja kohtusse, kus otsustatakse seejärel süü ja karistuse üle. Otsuste tegemisel on kohus sõltumatu ja allub üksnes seadusele.

Kui ohver on saanud süüteo tõttu tervisekahju või varalist või mittevaralist kahju või kui õigusrikkuja on süüteo tagajärjel ohvri kulul rikastunud, võib ohver taotleda, et kohus kehtestaks kostjale süüdimõistvas otsuses kohustuse hüvitada ohvrile rahaliselt varaline või mittevaraline kahju, mis süüteoga tekitati (seda nimetatakse tsiviilhagiks kriminaalmenetluses). [1] Ohver peab seda tegema enne tõendite kogumist kohtumenetluse ajal või hiljemalt esimesel istungil süüd ja karistust käsitleva kokkuleppe kohta, kui sellisele kokkuleppele on jõutud.

Inimõiguste rikkumise ohvril (kellele viidatakse kui kannatanule) ei ole õigust vaidlustada kohtuotsust väitega, et kohtuotsuse resolutsioon (st otsus ise) on ebatäpne. Küll aga on ohvril õigus vaidlustada kohtuotsuse osa, mis käsitleb rahalist hüvitist varalise või mittevaralise kahju eest või alusetu rikastumisega saadu loovutamist, kui ohver väidab, et see otsuse osa on ebatäpne.

2. Kas ränkade inimõiguste rikkumiste suhtes kohaldatakse erieeskirju? Kas neid eeskirju kohaldatakse keskkonnakuritegude või tõsise tööalase ärakasutamise suhtes?

Inimõiguste ränga rikkumise juhtumeid käsitatakse kriminaalseadustiku alusel süütegudena. Karistuse määramisel võtab kohus lisaks õigusrikkuja olukorrale ja ohvri seadusega kaitstud huvidele arvesse ka süüteo laadi ja raskust. Üldjuhul on kriminaalseadustikus sätestatud karmimad karistused selles liigitatud teatavate süütegude eest, millel on ühiskonnale raskemad tagajärjed. Nende raskus võib seisneda süüteo ohvrile põhjustatud suures ohus või kahjus, süüteo toimepanemise viisis või konkreetse motiivis. Ülaltoodu võib hõlmata süüteo tahtlikku toimepanemist või raske hooletuse tõttu toimepandud süütegu, korduvat õiguserikkumist, märkimisväärse või ulatusliku kasu saamist süüteo toimepanemise tagajärjel või raske kehavigastuse või surma põhjustamist. Kriminaalseadustikus on eraldi jaotis keskkonnakuritegude kohta. Lisaks nende kuritegude kesksetele asjaoludele on kriminaalseadustikus sätestatud ka teatavad kvalifitseeritud asjaolud, mis kajastavad süütegude raskemaid tagajärgi ühiskonnale, ning nähtud nende korral ette karmimad karistused. Need karistused võivad füüsiliste isikute puhul hõlmata isegi vangistust ja juriidiliste isikute puhul üksuse tegevuse lõpetamist.

Eeltoodu kehtib *mutatis mutandis* ka tööalase ärakasutamise suhtes. Kriminaalseadustikus ei ole kasutatud terminit „tööalane ärakasutamine“, aga selle termini alla kuuluvaks võib pidada orjust ja pärisorjust [2], sunniviisilist tööd ja muid ärakasutamise viise [3], mida käsitatakse inimkaubandusega seotud süütegudena. See võib tähendada ka eriti orjastavaid töötingimusi [4], mis on töötamiseks seaduslikku alust mitteomavatele välismaalastele töötamise võimaldamises seisneva süüteo aluseks olevate asjaolude üks peamistest omadustest. Nende süütegude puhul on sätestatud ka teatavad kvalifitseeritud asjaolud, mille korral kaasnevad karmimad karistused.

3. Olen Euroopa riikidevahelise kontserni väljaspool Euroopa Liitu aset leidnud tegevusest tulenenud inimõiguste rikkumise ohver. Kas õiguskaitses on mulle teie riigis kättesaadav, kui ma ei ole ELi kodanik või ma ei ela ELis? Millistel tingimustel saan väita, et mu õigusi on rikutud? Kust võin leida lisateavet?

Üldjuhul kehtib vastus küsimusele 1. Kui liidu õiguses või rahvusvahelistes lepingutes ei ole sätestatud teisiti, on Tšehhi ametiasutustel eelkõige pädevus tegeleda juhtumitega, mis on aset leidnud Tšehhi Vabariigis.

4. Kas ombudsmani institutsioonid, võrdõiguslikkust edendavad asutused või inimõigustega tegelevad riiklikud asutused toetavad Euroopa riikidevaheliste kontsernide väljaspool Euroopa Liitu aset leidvate, ettevõtlusega seotud inimõiguste rikkumiste ohvreid? Kas need asutused võivad minu juhtumit uurida, kui ma ei ole ELi kodanik või ma ei ela ELis? Kas teie riigis on teisi avalik-õiguslikke asutusi (nt töö- või keskkonnainspeksioon), kes võivad minu juhtumit uurida? Kust võin leida teavet oma õiguste kohta?

Ombudsman võib ettevõtlusega seotud inimõiguste rikkumiste ohvritele oma pädevuse piires tuge ja kaitset pakkuda. See hõlmab eelkõige abi andmist ELi kodanikele, riigi haldusorganite kohta esitatud kaebuste uurimist ning koostööd ja juhiste pakkumist diskrimineerimise ohvritele. Kõik ELi kodanikud võivad pöörduda abitaotlustega ombudsmani poole asjades, mis käsitlevad nende õigusi töötajana ja ELi kodanikena. Sellistel juhtudel annab ombudsman ELi kodanikele teavet nende õiguste kohta, ametiasutuste kohta, millega nad peaksid ühendust võtma, ning võimalike meetmete kohta. Samuti annab ombudsman juhiseid juhtudel, kui kahtlustatakse diskrimineerimist kodakondsuse alusel, ja juhtudel, kui esitatakse avaldus menetluse algatamiseks diskrimineerimise tõttu. Ombudsman võib suhelda ametiasutustega, millel on teistes ELi liikmesriikides sarnane roll. Peale ombudsmani võivad ettevõtlusega seotud inimõiguste rikkumise ohvrid pöörduda Tšehhi SOLVITI keskuse poole. SOLVITI keskus uurib kaebusi juhtudel, kui ELi liikmesriigi avaliku sektori asutus ei tegutses kooskõlas Euroopa õigusega ning kahjustab isikute [nii kodanikud kui ka ettevõtted] õigusi.

Ombudsman uurib ühtlasi kaebusi riigi haldusorganite kohta, mis on pädevad tegema järelevalvet eraõiguslike üksuste kohustuste täitmise üle (tavaliselt kontrolli- ja järelevalveasutused). Ombudsman ei saa aga nende eraõiguslike üksuste tegevust uurida. Samavõrd tähtis on, et ombudsman on volitatud kui võrdset kohtlemist ja diskrimineerimisvastast kaitset edendav riiklik organ. Sellega seoses pakub ombudsman diskrimineerimise ohvritele koostööd ja juhiseid.

Tšehhi Vabariigil on igas riigihalduse valdkonnas ka riiklikud järelevalveasutused. Tavaliselt võtavad need asutused vastu üldsuse soovitusi ja kaebusi. Kui nad peaksid kontrolli käigus tuvastama õigusaktide rikkumise, võivad nad eelkõige kehtestada kohustuse olukorda parandada ning olulisemate rikkumiste korral võivad nad ka trahve määrata. Need asutused on muu hulgas Tšehhi kaubanduskontrolli ameti [Česká obchodní inspekce] üksused, kes tegutsesvad kaupade ja teenuste valdkonnas, Tšehhi põllumajandus- ja toidujärelevalve amet [Státní zemědělská a potravinářská inspekce] ning riiklik veterinaaramet [Státní veterinární správa], kes tegutses toiduainete valdkonnas, ning piirkondlikud tervishoiukeskused, kes tegelevad kosmeetikatoodetega ja toiduga kokkupuutuvate toodetega. Tõosuhet puudutavates küsimustes võib ühendust võtta riikliku tööinspeksiooniga [Státní úřad inspekce práce] ja piirkondlike

tööinspeksioonidega ning keskkonnaküsimustes Tšehhi keskkonnainspeksiooniga [*Česká inspekce životního prostředí*]. Nende asutuste territoriaalne pädevus piirdub tavaliselt Tšehhi Vabariigiga.

5. Kas teie riik kohustab Euroopa riikidevahelisi kontserne looma kaebuste lahendamise mehhanisme või vahendusteenuseid, mille raames arutatakse nende ettevõtlusega seotud tegevusest tulenevaid rikkumisi? Kas neid kohustusi kohaldatakse ka väljaspool Euroopa Liitu aset leidnud rikkumiste suhtes? Kes teostab teie riigis selle tegevuse üle järelevalvet? Kas on võimalik tutvuda nende süsteemide toimimist käsitlevate avalike aruannetega?

Tšehhi õigus ei kohusta Euroopa riikidevahelisi kontserne looma kaebuste lahendamise mehhanisme ega vahendusteenuseid, mille raames arutatakse nende ettevõtlusega seotud tegevusest tulenevaid rikkumisi; samuti ei ole kehtestatud kohustust selle tegevuse üle järelevalvet teha. Seepärast on Tšehhi valitsus soovinud ettevõtetele kaaluda vähemalt ettevõttesisesest hoolsuskohustuse mehhanismide rakendamist, et teha kindlaks inimõigustega seotud riskid ja need kõrvaldada. [5] See peaks hõlmama sidusrühmade rühmade – töötajad ja otseselt seotud üldsus – kaasamist. See valitsuse soovitus ei ole aga õiguslikult siduv.

6. Kas mul on haavatava kuriteohvrina erioigusi, kui palun abi ettevõtlusega seotud inimõiguste rikkumiste vastu? Kas õigusabi on mulle kättesaadav, ja millistel tingimustel? Millised kulud katab õigusabi? Kas õiguskaitse on mulle kättesaadav samadel tingimustel, kui ma ei ole ELi kodanik või ma ei ela ELis?

Kui isik taotleb oma õiguste kaitset tsiviilkohtumenetluse osalisena, võib ta taotleda kohtult esindaja määramist. Kohus määrab esindaja juhul, kui menetlusosaline vastab kohtukuludest vabastamise tingimustele olukorras, kus esindaja määramine on vajalik menetlusosalise huvide kaitsmiseks. Samas määrab kohus õigusnõuniku üksnes juhul, kui see on vajalik menetlusosalise huvide kaitseks (eelkõige keerulisemate menetluste korral) või kui esindaja määratakse menetluses, mille puhul esindaja peab olema õigusnõunik (notar).

Kriminaalmenetluste korral antakse kuriteoohvritele spetsiaalset abi, mis hõlmab psühholoogilist nõustamist, sotsiaalnõustamist, õigusabi, õigusteabe esitamist ja taastusprogramme. Samuti on ohvri õigus tutvuda teabega süüteo kohta, mille ohver ta on. Õigusabi hõlmab muu hulgas menetluses esindamist kohtutes ja muudes asutustes, õigusnõu andmist, dokumentide koostamist ning õigusanalüüside tegemist.

Ohvrid, kes on saanud tahtlikult toime pandud süüteo tagajärjel raskeid kehavigastusi, ning süüteo tagajärjel surnud ohvri ülalpidamisel olnud isikud võivad taotleda tasuta või soodushinnaga õigusabi. Kohus kiidab tasuta või soodushinnaga antava õigusabi heaks, kui ohver / ülalpidamisel olnud isik tõendab, et tal pole piisavaid rahalisi vahendeid esindaja määramisega kaasnevate kulude katmiseks. Kohus teeb sama otsuse ka siis, kui ohver / ülalpidamisel olnud isik on esitanud kahju hüvitamise nõude ja esindaja määramist ei peeta ilmselgelt üleliigseks. Lisaks eelnimetatule antakse tasuta õigusabi taotluse alusel eriti haavatavatele ohvritele, kelle hulka kuuluvad: lapsed, väga kõrges vanuses isikud ja puudega isikud ning õigusaktides sätestatud süütegude ohvrid, sealhulgas inimkaubanduse ohvrid. Eelnimetatud isikutel on üldjuhul õigus saada tasuta abi spetsialistilt ning neil on ka täiendavad erioigused, näiteks õigus õigusrikkujaga mitte kontaktis olla ja õigus kaitsele, kui teda uuritakse või kui ta esitab avalduse.

Isikud, kes osalevad vaidluses isikuga, kes elab väljaspool Tšehhi Vabariiki või kelle registrijärgne asukoht on väljaspool Tšehhi Vabariiki, ning kellel ei ole rahalisi vahendeid kohtumenetluse kulude tasumiseks, võivad taotleda vastavalt piiriülestes vaidlustes antavat tasuta õigusabi käsitlevale [direktiivile](#) piiriülestes vaidluses antavat tasuta õigusabi. Selline õigusabi hõlmab kohtumenetluseelset nõustamist, mille eesmärk on saavutada kohtuväline kokkulepe menetlust algatamata, õigusabi menetluse algatamisel ja kohtus esindamisel ning abi menetluskulude katmisel või neist vabastamist.

Isikutele, kes ei ole ELi kodanikud ja kes ei ela ELis, aga kes on Tšehhi Vabariigis toimuva ettevõtlusega seotud inimõiguste rikkumise ohvrid, on õigusabi kättesaadav samadel tingimustel nagu Tšehhi Vabariigi kodanikele.

[1] kriminaalmenetlust käsitleva seaduse nr 141/1961 (kriminaalmenetluse seadustik) paragrahvi 43 lõige 3

[2] Kriminaalseadustiku paragrahvi 168 lõige 1 ja lõike 2 punkt d (inimkaubandus)

[3] Kriminaalseadustiku paragrahvi 168 lõige 1 ja lõike 2 punkt e (inimkaubandus)

[4] Kriminaalseadustiku paragrahvi 342 lõige 1 (töötamiseks seaduslikku alust mitteomavatele välismaalastele töötamise võimaldamine)

[5] Ettevõtlust ja inimõigusi käsitlev riiklik tegevuskava aastateks 2017–2022 [*Národní akční plán pro byznys a lidská práva na období 2017–2022*], lk 30 Viimati uuendatud: 28/07/2020

Käesoleva veebilehe asjaomaseid keeleversioone haldavad asjaomased liikmesriigid. Tõlked on teostanud Euroopa Komisjoni teenistused. Originaali tehtavad võimalikud muudatused asjaomase riikliku ametiasutuse poolt ei pruugi kajastuda tõlkeversioonides. Euroopa Komisjon ei võta vastutust selles dokumendis sisalduva ega viidatud teabe ega andmete eest. Palun lugege õiguslikku teadaannet lehekülje eest vastutava liikmesriigi autoriõiguste kohta.